
ADVIES

Ontwerpstrategie Good Soil

Aanvrager

Leefmilieu Brussel

Aanvraag ontvangen op

03-07-2023

Advies aangenomen door de Raad voor
het Leefmilieu op

14-09-2023

Voorwoord

Op 03/07/2023 is de Raad voor het Leefmilieu (hierna 'de Raad') om advies gevraagd over de ontwerpstrategie Good Soil.

In deze ontwerpstrategie wordt voorgesteld om een duidelijke visie voor geïntegreerd en duurzaam bodembeheer te ontwikkelen tegen 2050. Op basis van deze visie, de prioriteiten uit de studie Good Soil en de voorschriften uit de Bodemstrategie van de Europese Commissie worden doelstellingen voorgesteld voor 2030.

De ontwerpstrategie Good Soil beoogt de basis te leggen voor een geïntegreerd en duurzaam bodembeheer in Brussel en andere gewestelijke beleidslijnen te versterken, zoals natuur, Good Food, waterbeheer, de kringlooeconomie, ruimtelijke ordening en aanpassing aan de gevolgen van de opwarming van de aarde.

Tot slot wordt in de bijlage bij de ontwerpstrategie een lijst met meer concrete maatregelen voorgesteld om de voorgestelde doelstellingen te bereiken.

Advies

1. Algemene beschouwingen

De Raad feliciteert Leefmilieu Brussel met de ontwikkeling van een specifieke Strategie voor de Brusselse bodem. De bodem is essentieel en de rol ervan moet volledig worden geïntegreerd in de milieuplanning van het Gewest.

Ontwikkeling van de Strategie

Hoewel 'de Strategie Good Soil [...] de basis kan leggen voor een geïntegreerd en duurzaam bodembeheer in Brussel', stelt **de Raad** zich vragen bij de verdere ontwikkeling en uitvoering van de Strategie. Hij is van mening dat de doelstellingen op termijn moeten worden verduidelijkt en vergezeld moeten gaan van nauwkeurige indicatoren, zodat de ontwikkeling van de kwaliteit van de bodem in het Gewest regelmatig kan worden gevolgd. Naast bepaalde algemene criteria die bijvoorbeeld betrekking kunnen hebben op het biomassapercentage, de waterabsorptiecapaciteit, de koolstofabsorptiecapaciteit, het percentage ondoordringbare oppervlakken enz., moet het mogelijk zijn om de criteria aan te passen aan de verschillende soorten bodems die aanwezig zijn op het grondgebied van het Gewest (met inbegrip van hun fysische eigenschappen en chemische samenstelling). Daarom moet eerst de typologie van de bodems in Brussel in kaart worden gebracht. **De Raad** merkt op dat dit werk complex zal zijn gezien de grote verscheidenheid aan bodems en bijgevolg het gebrek aan overeenstemming over indicatoren en drempelwaarden die de 'gezondheid' van de bodems aangeven. Een selectie van duidelijke indicatoren is echter noodzakelijk voor een doeltreffende monitoring van een geïntegreerd en duurzaam bodembeheer.

Dit werk van het identificeren van de verschillende soorten bodems en het definiëren van criteria moet gepaard gaan met de ontwikkeling van betrouwbare technieken/protocollen voor verificaties en kwantitatieve metingen, wat een aanzienlijke investering veronderstelt van de overheden die belast

zijn met de verificatie van de kwaliteit van deze bodems (vandaar de kwestie van de financiering, waarmee rekening moet worden gehouden vanaf het begin van de strategie, aangezien het noodzakelijk is te anticiperen op de behoeften inzake capaciteit voor de uitvoering van het toekomstige plan met de opleiding van medewerkers, het garanderen van een voldoende aantal controleurs, het garanderen van de dekking van de analysekosten enz.).

Daarnaast is **de Raad** van mening dat gewestelijke strategieën gebaseerd moeten zijn op de beginselen van milieurechtvaardigheid en inclusiviteit. Voor de Strategie Good Soil betekent dit onvermijdelijk het populariseren van dit complexe onderwerp, wat een aanzienlijk bewustmakingswerk vereist. Om verschillende doelgroepen te bereiken, moet dit werk op het terrein plaatsvinden en worden aangepast aan de verschillende problemen waarmee het grondgebied wordt geconfronteerd. Naast informatie moet participatie van de bevolking bij het bepalen van hun leefomgeving een van de pijlers van deze Strategie zijn. Sommige (post)industriële wijken die als arbeiderswijken worden gecategoriseerd, hebben een aantal belemmeringen voor een kwalitatief hoogwaardige bodem. Hun percentage ondoordringbaarheid ligt hoger dan het gewestelijke gemiddelde en ze hebben ook andere tekortkomingen (op het vlak van voorzieningen, groene ruimten enz.). Bodemverontreiniging is er ook meer systematisch aanwezig en geïdentificeerd. Daarom moet in deze Strategie speciale aandacht worden besteed aan deze wijken.

Veralgemening van de bodemthematiek

De Raad vestigt de aandacht erop dat het, gezien het grote aantal gewestelijke milieuplannen (Natuurplan, Good Living, Waterbeheerplan, Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie, Good Food enz.), essentieel is om meer verbanden tussen deze teksten te leggen om te voorkomen dat de ambities van de Strategie Good Soil verstikt worden en er een nieuwe silo ontstaat die de reeds geïmplementeerde ambities nog complexer maakt.

Als de regering wil dat de bodemthematiek wordt opgenomen in alle relevante gewestelijke plannen, moet deze worden veralgemeend en geïntegreerd in de visie van alle betrokken spelers van het Gewest. Om deze integratie te waarborgen, moeten deze gewestelijke spelers ook worden uitgenodigd om deel te nemen aan de besprekingen over Good Soil, zodat alle aspecten van deze transversale thematiek goed in aanmerking worden genomen. Het zal dus nodig zijn om vooraf alle strategische en regelgevende plannen (GBP, GSV's, GemSV's enz.) te identificeren die moeten worden aangepast, en een nauwkeurig tijdschema op te stellen voor de actualisering ervan, met inachtneming van de hiërarchie van deze normen om juridische leemten, de onmogelijkheid van praktische toepassing of tegenstrijdigheden te vermijden. Elk nieuw strategisch plan zou immers vergezeld moeten gaan van een fiche die aangeeft hoe het geïntegreerd zal worden in de bestaande plannen.

De Raad vraagt zich overigens af of het raadzaam is om het concept van het 'bruine netwerk' als een aparte thematiek te behandelen in de Brusselse context: worden leefbare, onverharde gronden van goede kwaliteit niet automatisch groene ruimten die bijdragen aan het groene netwerk? Is het groene netwerk, ondanks het belang van het verduidelijken van de sleutelrol die het bruine netwerk speelt in de gezondheid van de ecosystemen, niet voldoende? Er is ook de indicator coëfficiënt voor het biodiversiteitspotentieel per oppervlak (BAF+), die in het GBP moet worden opgenomen. Zou het niet eenvoudiger zijn om het groene netwerk aan te passen of de BAF+ te wijzigen dan om een nieuw instrument vanaf nul te creëren? Dat zou het ook mogelijk maken om de belangrijkste doelstellingen

van de Bodemstrategie op te nemen in het Natuurplan en het GPDO om dubbele plannen te voorkomen.

Definities

De Raad merkt op dat de Strategie geen definitie van een ‘gezonde’ bodem bevat.

Hij is van mening dat een bodem gezond moet zijn om zijn milieufuncties te kunnen vervullen. Een bodem zonder leven absorbeert niet alleen koolstof, maar stelt planten ook niet in staat om de voedingsstoffen op te nemen die ze nodig hebben. Planten zorgen er onder andere voor dat de bodem water op zachtere wijze absorbeert, wat een geleidelijke doordringen van het regenwater in het grondwater bevordert door dit vast te houden en hun wortels te gebruiken. *Anderzijds zal* een ondoordringbare bodem het regenwater niet laten infiltreren, wat afvloeiing bevordert en het risico op overstromingen verhoogt. Het doordringbaar maken van de bodems wordt dus aangemoedigd en is wenselijk, zolang deze gezond zijn en beplant zijn met vegetatie.

De Raad beveelt dus aan om in de Strategie een definitie van ‘gezonde’ bodem op te nemen, die ten minste die ten minste de begrippen sanering, biomassa, organische stof, water- en koolstofabsorptie enz. omvat. Aangezien bodemkwaliteit soms kan worden gezien als een subjectief begrip (in termen van de verschillende functies die een bodem moet vervullen) en aangezien kwaliteitscriteria in de loop van de tijd kunnen veranderen (door nieuwe wetenschappelijke kennis), evenals de kwaliteit van de bodems zelf (door veranderingen in het milieu als gevolg van klimaatontregeling of verontreiniging), moet deze definitie duidelijk en objectief zijn. Ze zou geïnspireerd kunnen zijn op de definitie van ‘gezonde’ bodem in de EU-strategie voor bodembescherming 2030¹ (zie blz. 5) en moet rekening houden met de verschillende ecosysteemdiensten van de bodems in een stedelijke omgeving.

De Raad is ook van mening dat de Strategie een tweede definitie zou moeten bevatten, namelijk die van ‘natuurlijke’ bodem. Een zogenaamde ‘natuurlijke’ bodem komt onder meer overeen met een soort bodem waarvan bodemwetenschappers duidelijk hebben vastgesteld dat hij een reeks plantenassociaties bevat en die kan worden onderscheiden van andere ‘gezonde’ bodems die toch aangetast zijn door menselijke activiteiten.

Visie

De Raad betreurt het dat het Bodemplan (onderdeel ‘Visie op 2050’) alleen streeft naar het ‘*omkeren van het verlies aan biodiversiteit*’ zonder de biodiversiteit te willen stimuleren.

Toekomstig Bodemplan

De Raad heeft gevraagd om geraadpleegd te worden over het toekomstige ontwerp van Bodemplan.

Bodemverontreiniging

De Raad merkt op dat het industriële verleden van Brussel een zeer moeilijke erfenis in de bodem heeft achtergelaten, die nog complexer wordt door de vele vervuilde dijken waarop de stad zich heeft ontwikkeld. Hoewel het waar is dat sommige wijken meer getroffen lijken te zijn, is er een achtergrond

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0699>

van bodemverontreiniging in Brussel. Deze problematiek en de daarmee samenhangende kwestie van sanering zijn dus potentieel van belang voor het hele grondgebied van het Gewest.

Hoewel er nog ruimte is voor verbetering, is de inventaris van de bodemtoestand die door Leefmilieu Brussel ter beschikking wordt gesteld, een essentieel hulpmiddel op dit gebied. De invoering van de Strategie Good Soil is een bewijs van het groeiende bewustzijn van het belang van deze problematieken. De inspanningen om de toestand van percelen die momenteel in categorie 0 vallen te inventariseren, moeten worden voortgezet. De verschillende archieven die in Brussel beschikbaar zijn, bieden een schat aan informatie om de kennis van het verleden van veel percelen te ondersteunen. Ze zouden systematischer kunnen worden gebruikt om enerzijds vervuilde percelen op te sporen en om anderzijds het onderzoek te verfijnen op percelen waarvan is aangetoond dat zij vervuild zijn (gericht onderzoek).

De Raad is van mening dat het behoud van de bestaande bodems de regel moet worden, ten nadele van het bijna systematisch afgraven. Dit betekent vaak dat er rekening moet worden gehouden met de problematiek bij de timing en planning van stedelijke ontwikkelingsprojecten. Vervolgens zouden de verschillende saneringsmethoden kunnen worden beoordeeld en de meest geschikte methode worden geïmplementeerd. Fytoremediatie is bijvoorbeeld een methode die nog niet op grote schaal wordt toegepast, maar die wel helpt om de bodem, zijn structuur en zijn biodiversiteit te behouden.

De Raad is ook van mening dat meer recent ontdekte verontreinigende stoffen, zoals hormoonontregelaars en plasticverontreiniging ook in het pakket bodemverontreinigingstests moeten worden opgenomen.

2. Algemene doelstellingen

De Raad merkt op dat er in de Nederlandse versie van doelstelling 0.1 van het plan sprake is van *‘zoveel mogelijk gelijklopen’* terwijl de Franse versie zegt *‘concilier en assurer la cohérence’*. Het doel lijkt ambitieuzer in de Franse versie. Daarom verzoekt **de Raad** om de coherentiedoelstelling ook in de Nederlandse tekst op te nemen.

2.1 De ecosystemendiensten van de bodem beschermen en herstellen

Doelstellingen 11 en 12

Hoewel de Strategie als doelstellingen 11 en 12 *‘de voortdurende verbetering van het algemene niveau van de bodemkwaliteit’* bevat, betreurt **de Raad** dat de ontwerpstrategie niet ingaat op het belang van ecologische en verantwoorde landbouwtechnieken en op de voordelen daarvan voor de biodiversiteit van de bodems en het milieu. In combinatie met wisselteelt zorgen ze ervoor dat de bodem CO₂ beter kan vastleggen. **De Raad** steunt daarom deze milieuvriendelijkere productiemethoden en stelt voor om deze concepten op te nemen in de Strategie en om de kennis over deze thema's te verdiepen en te delen met de verschillende relevante spelers in het Gewest in het kader van de versterking van de kennis over het bodemthema.

Doelstelling 17

De Raad merkt op dat de typologie van de bodem moet worden gerespecteerd: sommige zogenaamde 'arme' bodems en de biodiversiteit die er zich in ontwikkelt, hebben geen behoefte aan meer

organische stof, met het risico dat het milieu erdoor verandert. **De Raad** benadrukt dus dat het belangrijk is om het principe van het verhogen van het gehalte aan organische stof niet moet worden veralgemeend.

Doelstellingen 24 en 25

De Raad stelt zich vragen over de ontwikkeling van biodiversiteit op oude industrieterreinen: een interessante biodiversiteit op een ‘slechte’ bodem verdient het ook om te worden behouden. Bijgevolg moedigt **de Raad** de regering aan om het gebruik van deze percelen aan te moedigen op een manier die het behoud van de ecosystemendiensten die deze onbebouwde percelen leveren, verzoent met de herontwikkeling van de industrieterreinen. Een veerkrachtige en duurzame ontwikkeling van deze oude industrieterreinen wordt dus aanbevolen vanuit het oogpunt van de biodiversiteit en de economische behoeften.

Doelstelling 27

De Raad plaatst vraagtekens bij het ‘lokale’ gebruik van bioafval. Wat betekent lokaal? Is het op hetzelfde perceel? Zo ja, dan herhaalt **de Raad** zijn opmerking betreffende doelstelling 17: Er moet op gelet worden dat een milieu dat niet verrijkt zou mogen worden, niet verrijkt wordt om een bestaand ecosysteem in stand te houden.

2.2 De circulaire economie versterken

Om de nettotoename van de kunstmatige verkaveling een halt toe te roepen, moedigt **de Raad** de regering aan om goede praktijken van ‘*land recycling*’ (hergebruik van grond), toe te passen, met name door leegstaande gebouwen in het Gewest bij voorrang te renoveren alvorens nieuwe percelen kunstmatig te verkavelen. Bij het maken van keuzes om het bestaande weefsel te verdichten en niet-verstedelijkte gebieden te behouden, moet rekening worden gehouden met de belangen van de bodem die moeten worden afgewogen met andere belangen zoals bijvoorbeeld vergroening en het hitte-eilandeffect op dichte weefsels (evenals het verbeteren van de leefomgeving door middel van het landschap, de toegang tot groene ruimten enz.).

De Raad voegt hieraan toe dat de Strategie het begrip circulariteit explicieter moet maken met betrekking tot uitgegraven grond, en herinnert aan zijn advies over gerecycleerde grond en aggregaten.² Zoals de tekst nu is opgesteld, wordt ervan uitgegaan dat grond sowieso moeten worden afgegraven. Het zou echter interessant kunnen zijn om een zin te formuleren waarin wordt uitgelegd dat als er een manier bestaat om geen grond af te graven, die manier bij voorrang moet worden overwogen. Voor echt lokaal hergebruik van uitgegraven grond, afgezien van gebruik op hetzelfde perceel, dat waar mogelijk prioriteit moet krijgen, herinnert **de Raad** aan het belang en de noodzaak van de ontwikkeling van een lokaal verwerkingskanaal voor deze grond.

²A-2023-021-RLBHG

3. Mogelijke maatregelen voor de uitvoering van de Strategie

3.1 Versterking van de kennis

De Raad steunt de ontwikkeling van participatieve wetenschap om de nodige gegevens te verzamelen over de kwaliteit van de bodem in privétuinen. Hij benadrukt het belang van een goede communicatiecampagne die het met name mogelijk maakt verschillende doelgroepen te bereiken (zoals met succes is gedaan voor het CurieuzenAir-onderzoek).

De Raad moedigt de regering aan om benchmarking uit te voeren om inspiratie te ontleen aan stedelijke bodemstrategieën in andere regio's en landen.

De Raad beveelt ook de ontwikkeling aan van een kaart met de overblijvende (natuurlijke) bodems in Brussel en hun gezondheidstoestand, zoals al het geval is voor het Zoniënwoud en sommige parken met niet-gewijzigde bodems.

3.2 Praktijken voor duurzaam bodembeheer

Voorbeeldfunctie van de overheid

De Raad benadrukt dat het essentieel is dat de overheid het goede voorbeeld geeft op het gebied van duurzaam bodembeheer. Voorbeeldgedrag van de overheid zal ervoor zorgen dat het milieubeleid coherent is en dat de maatregelen naar behoren worden geïntegreerd en aanvaard door de burgers.

Communicatie

De Raad beveelt ook aan om te zorgen voor een goede communicatie op lokaal niveau. Als er bijvoorbeeld een maatregel zoals de installatie van waterdoorlatende goten wordt geïmplementeerd, moeten de burgers bewust worden gemaakt van de goede praktijken die ze kunnen toepassen (bv. voorkomen dat er afvalwater in wordt geloosd).

Vermijdingsmaatregelen

De Raad beveelt aan om vermijdingsmaatregelen op te nemen in de Strategie.

3.3 . Luik Territoriale ontwikkeling

De Strategie vermeldt de noodzaak om bij stedelijke ontwikkelingsprojecten rekening te houden met de beginselen van geïntegreerd en duurzaam bodembeheer. Deze beginselen moeten dus worden opgenomen in de stedenbouwkundige wetgeving. Als dat niet het geval is, moet worden gedefinieerd wat hiermee wordt bedoeld en moet dit vergezeld gaan van toepassingsvoorwaarden om te zorgen voor uniforme praktijken bij alle (gewestelijke en gemeentelijke) overheden.

3.4 Partnerschappen

Oprichting van een externe Bodemfacilitator

Om het heen en weer geloop tussen de aanvrager en de verschillende facilitatoren te vermijden en zo de uitvoering van het plan te vereenvoudigen, zou het interessant zijn dat deze facilitator of de vertegenwoordiger van Leefmilieu Brussel de aandacht van de opdrachtgever vestigt op de aspecten

met betrekking tot bodemkwaliteit en -behoud tijdens de projectvergaderingen waarin het BWRO voorziet.

Oprichting van een Bodemcomité binnen de Raad voor het Leefmilieu

De Raad stelt zich vragen bij de motivaties en de praktische oprichting van een Bodemcomité binnen de Raad.

De Raad heeft zich al tot doel gesteld om de leden van het Comité van de Watergebruikers (dat zich bezighoudt met kwesties in verband met de waterprijsstelling in het Brussels Gewest) te integreren in de Raad. Dit project, dat officieus besproken is met het kabinet van de minister van Leefmilieu, maar momenteel niettemin wordt uitgevoerd, beoogt de leden van dit Comité in staat te stellen deel te nemen aan discussies over andere dossiers die worden behandeld door **de Raad**, wanneer dat relevant is voor hen.

De Raad is immers van mening dat het milieu, hoewel het uit een hele reeks subthematieken bestaat, zoals de bodem, water, mobiliteit, enz., moet worden benaderd vanuit het perspectief van een ecosysteem. Elke thematiek is dus verbonden met verschillende andere en mag volgens **de Raad** niet op een geïsoleerde wijze worden behandeld. Zoals vermeld in de ontwerpstrategie Good Soil is de bodemthematiek immers verbonden met de thematiek van natuur, voedsel, waterbeheer, de kringlooeconomie, maar ook met die van ruimtelijke ordening, pesticiden enz.

De Raad vraagt om, in plaats van een nieuwe commissie in haar midden op te richten, nieuwe leden in de Raad te integreren die gespecialiseerd zouden zijn in de bodemthematiek (bijvoorbeeld van Leefmilieu Brussel). Deze nieuwe leden zouden zo hun expertise kunnen delen in het kader van andere dossiers die van dichtbij of veraf verband houden met dit thema, zoals adviesaanvragen over de in de vorige paragraaf genoemde onderwerpen.

Europese en wereldwijde initiatieven

De Raad stelt voor dat het gewest deelneemt aan de Wereldbodemdag op 5 december³.

*

* *

³ <https://www.un.org/fr/observances/world-soil-day#:~:text=En%20d%C3%A9cembre%202013%2C%20suite%20%C3%A0,sols%20%C3%A0%20compter%20de%202014.>